

تاریخ کرمانشاه

جلد نخست

اُمه‌ی جمعه

عرفان رستمی، شهناز فتاحی

سرشناسه: رستمی، عرفان، ۱۳۶۳ -

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ کرمانشاه: ائمه‌ی جمعه/ عرفان رستمی، شهناز فتاحی
ویراستاری: محمود ظریفیان.

مشخصات نشر: کرمانشاه: دیپاچه، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص.: مصور (رنگی): ۱۴/۲۱×۵/۵ س.م.

شابک: 978-600-8324-60-7

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: ائمه جمعه و جماعت -- ایران -- کرمانشاهان

موضوع: (Imams (Mosque officers) -- Iran -- Kermanshahan (Province)

شناسه افزوده: فتاحی، شهناز، ۱۳۴۷ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ۲/۵/۵۵ bp

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۹۶۰۹۵۵۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۹۴۳۰۰

انتشارات دیپاچه

تاریخ کرمانشاه

(ائمه‌ی جمعه)

عرفان رستمی، شهناز فتاحی

طراح جلد: شبنم سادات نبی

ویراستاری: محمود ظریفیان

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: دیپاچه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شرح سند پشت جلد: اجازه‌ی اجتهاد و استنباط و روایت از کتب معتبره شیعه و تحریم تقلید
غیر، از آیت‌الله العظمی عبدالهادی حائری مازندرانی با تأیید آیات عظام: سید ابوالحسن اصفهانی

و شیخ عبدالکریم حائری برای آیت‌الله حاج سید محمد مهدی

حق چاپ برای مولف محفوظ است.

فهرست

مقدمه.....	۵
آیت الله عبدالجلیل کرمانشاهی.....	۱۵
آیت الله آقا محمدعلی بهبهانی.....	۲۰
آیت الله آقا محمدجعز آل آقا.....	۳۷
آیت الله آقا عبداللہ آل آقا.....	۴۲
آیت الله آقا اسدالله آل آقا.....	۴۷
آیت الله آقا ابوعلی آل آقا.....	۵۱
آیت الله آقا قاسم امامی آل آقا.....	۵۵
آیت الله اشرفی اصفهانی.....	۵۷
آیت الله احمد جنتی.....	۷۱
آیت الله محمدعلی موحدی کرمانی.....	۷۶
حضرت آیت الله شیخ محمدحسین زرندی.....	۸۱
آیت الله حاج شیخ مصطفی علماء.....	۸۸
آیت الله حاج شیخ عبدالخالق عبداللہی.....	۹۵
منابع.....	۱۰۰

استار کرمانشاه؛ به دلیل داشتن موقعیت جغرافیای ویژه؛ جاذبه‌های طبیعی کوناگون و کم نظیر که دارای ارزش‌های استانی، منطقه‌ای و ملی هستند؛ اقلیم چهار فصل، کوه‌ها و دشت‌ها و دره‌های زیبا با جلوه‌های خیره کننده و شگفتا به همراه آثار باستانی کم‌نظیر که برخی از آن‌ها مانند دیواره‌ی بیستون از جایگاه ویژه‌ای در ادبیات ایران برخوردارند؛ غارهای بسیار، با ارزش‌های تاریخی و زیبا شناختی قابل توجه؛ اکو سیستم‌های نادر؛ منابع آبی فراوان؛ آثار و جاذبه‌های فراوان تاریخی و باستانی از پیش از تاریخ تاکنون؛ تنوع بسیار در دارویی، جاذبه‌های زیارتی و قرار گرفتن در مسیر راه کربلا؛ کنش‌های ویژه‌ی فرهنگی، تنوع قومی و فرهنگی و... از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای در ایران و جهان برخوردار است به گونه‌ای که به استناد گفته‌ی مورخین و اندیشمندان و همچنین کتب و آثار مکتوب، سرزمینی است با ریشه‌های بسیار عظیم در تاریخ، فرهنگ، ادب و هنر که به جرات می‌توان گفت؛ آثار فرهنگی، باستانی و تاریخی در مسیر تکامل بشری و مسیر تکامل ایران را در استان کرمانشاه می‌توانیم با هم مورد بررسی قرار دهیم و به استناد کشفیات باستان‌شناختی این استان را به حق می‌توانیم گهواره‌ی تمدن بنامیم.

کرمانشاه سرزمینی است با توانش‌ها و مایه‌های بسیار، بهشت آیین، باور و اندیشه است. آیین‌ها، دیدگاه‌ها، دبستان‌های گوناگون اندیشه‌ای، فرهنگی ما در کرمانشاه آیین‌هایی را می‌شناسیم که هنوز روایی دارند، زنده‌اند و تپنده‌اند که پیشینه آن‌ها به هزاران سال قبل باز می‌گردد.

اگر کسی بخواهد ایران را در همگی آن بشناسد ناچار است کرمانشاه را بشناسد. در بین شهرهای ایران، تاریخ و پیشینه شهر کرمانشاه که گاه دیرین شهر شمرده شده، کمتر پژوهیده و شناخته است شهری که نام و نشان آن را در نامه باستان بندهشن که دانشنامه فرهنگ ایران است، می‌یابیم، نام که شاه را این دفتر دیرین کرمینشان آمده است.

در این سالیان پژوهش‌هایی^۱ سخت کوش از کرمانشاه که شیفته‌ی تاریخ و فرهنگ را بومشانند دامن تلاش برکمر همت زده‌اند و کوشیده‌اند تا گوشه‌هایی از سرگذشت و سرنوشت این شهر را با پی‌جویی و سخت کوشی از مفاک فراموشی به راوران و زنده راز از چهره پوشی برکنار دارند.

۱. از جمله‌ی اساتید و پژوهشگران گستره‌ی تاریخ و فرهنگ کرمانشاه می‌توان به: کیوان سمیعی، میرجلال الدین کزازی، ایرج افشار، رضا شعبانی، فریبرز همزه‌ای، مسعود گلزاری، غلامعلی حاتم، فریدون بیگلری، محمدابراهیم مالمیر، جعفرکازرونی، اردشیر کشاورز، محمدعلی سلطانی، فرشید یوسفی، هرمزبیگلری، علی لیمویی، حشمت‌اله طبیبی، محمدحسین شیریان، خسرو پرهام و... اشاره داشت.

استان کرمانشاه؛ با پیشینه‌ی باستانی و تاریخی، فراز و فرودهای بسیاری را در طول تاریخ به خود دیده است که از آن جمله می‌توان به فتح کرمانشاه به دست مسلمانان در سال ۲۱ هجری اشاره داشت که آغاز تحولی مهم و شگرف در منطقه گردید.

سکونت مسلمانان در این منطقه، شهره شدن دینور به عنوان ماه کوفه، رعب و سکونت موقت اشعریان- قبیله مهمی که نقش آنان در شکل گیری جاهل تشیع در قم و گسترش آن در ایران حیاتی شمرده می‌شود از نکات قابل توجه تاریخ کرمانشاه است.

از سوی دیگر، رطوبت تاریخی موقعیت ویژه‌ی جغرافیایی استان به دلیل واقع شدن بر سر راه، بلا موجب شده است تا این سرزمین، قدم‌گاه هزاران شیفته‌ی اهل بیت(ع) باشد و از این رهگذر عالمان و اندیشمندان بسیاری از این منطقه، نور نمود و یا در آن سکونت گزیده‌اند که از این میان می‌توان به خاندان‌های سیدی و مذهبی جلیلی، آل آقا، فیض مهدوی، حاج آخوند، نجومی، میبدی، شازستانی، حجتی، عراقی، کاظمی، کزازی و عالمان نامداری همچون ابوالحسن بن محمد بن معقل قرمسینی، عبدالله بن الحسن دینوری، علی بن عبیدالله دینوری مشهور به جلی، حسین راوندی دینوری، احمد بن داوود بن وند دینوری، عبدالله بن مسلم دینوری مشهور به ابن قتیبه دینوری، جعفر بن محمد بن عاشور کرمانشاهی، شیخ میرزا حسن کرمانشاهی، علامه حیدر قلی‌خان کابلی معروف به سردار کابلی، عبدالله بن محمد فاضل (تونلی)،

احمد بن اسحاق دینوری، شیخ حسن علامی و... اشاره داشت که هریک با حضور زمانی و آگاهانه خود موجب رونق دین و مکتب در جهان اسلام و به ویژه استان کرمانشاه گردیده‌اند.

یکی از برجسته‌ترین آثار علمی و ادبی که در اعصار گوناگون مورد توجه خوگرفتگان به فرهنگ قرار گرفته و با نفس خویش راهگشای آیندگان بوده است تذکره نویسی و وقایع نگاری است که از دیر باز در هر جای جهان مکانی رفیع را در میان جوامع بشری برای خود باز نموده و همواره مورد توجه خاص و عام بوده است و بدیهی است که احیاء آثار و تراجم احوال بزرگان، تا چه اندازه و از هر حیث مفید خواهد بود. اگر چه کتاب‌های بسیار با ارزشی در زمینه‌ی اعلام و اعیان و مفاخر و مشاهیر و بزرگان و تاریخ کرمانشاه نوشته شده است که تعدادی از آن‌ها در قسمت منابع و ماخذ معرفی شده‌اند اما تاکنون مجموعه مدونی در موضوع کتاب حاضر پیرامون معرفی امامان جمعه در کرمانشاه ارایه نگردیده است و می‌توان این کتاب را نخستین اثر در این زمینه دانست. امید آن است که کتاب حاضر مورد توجه خوانندگان نیک اندیش قرار گرفته و با انتقادات و پیشنهادهای ارزنده‌ی خود نگارندگان را در این راستا یاری فرمایند.

پیشینه‌ی تاریخی امام جمعه:

امامت جمعه از منصب‌های مذهبی با اهمیت در اسلام است و از این رو امام جمعه همانند امام جماعت باید دارای شرایط و صفات خاصی باشد.

آن گونه که از منابع تاریخ اسلام به دست می آید پس از بعثت پیامبر اسلام (ص) و پیش از هجرت، نماز جمعه در مکه برگزار نگردیده است. البته راویان تاریخ اسلامی برگزاری اولین نماز جمعه را در مدینه دانسته اند، اما در زمان انجام آن اختلاف نظر دارند. گروهی بر این نظراند که اولین امام جمعه اسعد بن زراره و یا مصعب بن عمیر بوده است. اینان در سال دوازدهم هجرت و پس از نخستین بیعت مسلمانان یثرب با پیامبر (ص) از سوی ایشان برای آموزش قرآن و آیین اسلام به یثرب اعزام شدند و در آنجا این نماز را برگزار کردند. گروهی دیگر بر این باورند که نخستین امام جمعه خود پیامبر (ص) به است. ایشان در سال سیزدهم بعثت (سال اول هجری)، پس از هجرت مدینه و پیش از ورود به یثرب (مدینه) مدت کوتاهی در آبادی نزدیک یثرب که نام داشت توقف نموده و چون توقف ایشان مصادف با روز جمعه بود، نخستین نماز را در میان دشتی که در آن قبیله بنی سالم بن عوف زندگی می کردند برگزار نموده و خود امامت جمعه را بر عهده گرفته است. بسیاری از تاریخ دانسان خطبه ای که پیامبر در آن روز ایراد فرموده اند را آورده اند. به نظر می آید روایت اول و نقل دوم با سیر تاریخی، ترتیب نزول آیات و وجوب احکام اسلام و نحوه ابلاغ و تعلم آنها مطابقت بیشتری دارد.

در هر حال پیامبر اکرم (ص) پس از ورود به مدینه هر هفته در روز جمعه (غیر از روزهایی که بیرون مدینه در نبرد یا کفار بود)، نماز جمعه را در مسجد النبی برگزار فرموده و خود امامت آن را به عهده داشته است.

از رویدادهایی که درباره‌ی نماز جمعه و امامت پیامبر(ص) رخ داده است، همانا نکوهش قرآن از مسلمانانی است که در این آیه صراحت: «و اذا راوا تجاره او ليهوا انضوا اليها و تركوك قائما، قل ما عند الله خير من اللهو و من التجاره»^۲ (و هرگاه داد و ستد و خرید و فروش و یا خوشگذرانی را یافتند به سوی آن ها روی آورده و ترا در حالی که ایستاده ای رها می نمایند، به آنها بگو آنچه نزد خدا است از خوشگذرانی و تجارت بهتر است).

همچنین پیامبر(ص) همواره افرادی را که به عنوان مبلغ و راهنمای مسلمانان و آموختن دهنده‌ی قرآن به قبایل تازه مسلمان و شهرهای فتح شده و یا در راه گسیل می‌داشت، آنان را مامور اقامه و برگزاری نماز جمعه و جماعت می‌نامید، برای نمونه پیامبر ابازید انصاری خزرچی را در سال هشتم هجری به مقام امامت منصوب و او را به عمان گسیل داشت. (دایره‌المعارف تشیع، ۱۳۶۹: ۳۸۲)

در ایران و در روز جمعه‌ی ماه صفر سال شانزدهم هجری نخستین روز آدینه، ایرانیان مسلمان در کنار سهیل الام فریضه نماز جمعه را در پایتخت ایران بزرگ و به روایت طبری و ابن اثیر به امامت سلمان فارسی برگزار کردند. (فتاحی، ۱۳۷۵: ۸۶).

از عصر صفوی نماز جمعه و در حکومت شاه اسماعیل اول نماز جمعه در ایران گسترش یافت از عوامل مهم در شکل‌گیری و برپایی نماز جمعه در ایران می‌توان به تلاش علمای شیعی به ویژه محقق کرکی برای اشاعه‌ی نماز جمعه و همچنین انتقاد حکومت عثمانی از ایران به ویژه شیعیان به دلیل نپرداختن به امر نماز جمعه یاد کرد.

و چون اختلاف در میان علمای شیعی و بحث پیرامون حکم نماز جمعه در زمان غیبت امام معصوم و وجوب و حرمت آن و هم چنین رایج نبودن این سنت در بین شیعیان رسمیت بخشیدن به آن به تدریج و شاید به آرامی صورت گرفت. بحث پیرامون نماز جمعه در بین علماء تا آنجا بالا گرفت که به دستور شاه سلیمان اول صفوی، جلسهای از فقها با حضور وزیر اعظم ایشان برای رسیدن به نظری واحد درباره حکم نماز جمعه تشکیل گردید. (قزوینی، ۱۴۰۷: ۱۲۳)

در زمان شاه طهماسب اول به توصیه محقق کرکی، برای هر شهری امام جمعه‌ای انتخاب و رسماً منصب امام جمعه ایجاد شد. معمولاً شیخ الاسلام هر شهر این منصب را داشت، اما گاه آلمانی که شیخ الاسلام نبودند، مانند ملا محسن فیض کاشانی به درخواست شاه امامت جمعه را برعهده می‌گرفتند. (جعفریان، ۱۳۷۹: ۲۳۷).

در عصر صفوی نخستین نماز جمعه توسط محقق کرکی در مسجد عتیق اصفهان اقامه و برگزار گردید. نخستین نماز جمعه را در عصر صفوی محقق کرکی در مسجد جامع عتیق اصفهان اقامه کرد.

شیخ بهایی، میرداماد، محمد تقی مجلسی، محمدباقر مجلسی، محمدباقر سبزواری و شیخ لطف‌الله اصفهانی در این دوره از دیگر امامان جمعه مهم و مطرح بودند. در دوره صفوی تألیف کتاب‌هایی حاوی خطبه‌های نماز جمعه متداول شد که کتاب «بساتین الخطباء» نوشته میرزا عبدالله افندی از مشهورترین آنهاست.

در عصر قاجار نیز همانند دوران صفوی امامت جمعه منصبی حکومتی به حساب آمده اما در این دوره این منصب به موازات کاهش اعتبار و صبغه مذهبی به تدریج اهمیت دینی و سیاسی خود را از دست داد. در اواخر دوره قاجار برخی امامان جمعه در برابر علمای مشروطه خواه که مخالف حکومت استبدادی بودند قرار گرفتند. (جعفریان، ۱۳۷۲: ۳۲).

توجه به نام بسیاری از ائمه‌ی جمعه شهرهای بزرگ در دوره‌ی افشاریه و قاجاریه نشان می‌دهد که منصب امامت جمعه در این دوران جنبه موروثی یافته بوده است و برخی خاندان‌ها آن را بر عهده داشته‌اند، از جمله خاندان خاتون آبادی در تهران، خاندان مجلسی در اصفهان و محمد مقیم یزدی در یزد.

در دوران پهلوی امامان جمعه به ویژه در شهرهایی مانند تهران چون ارتباط رسمی با حکومت داشتند غالباً از مقبولیت مردمی برخوردار نبودند و اقامه نماز جمعه نیز چندان رونق نداشت. گفتنی است که برخی عالمان بر پایه فتوا به وجوب تخییری یا تعیینی نماز جمعه، آن را اقامه می‌کردند که چون به حکومت وابسته نبود با اقبال عمومی مواجه

می‌شد از جمله این نمازها نماز جمعه آیت الله اراکی بود که از سال ۱۳۳۶ش تا پیروزی انقلاب اسلامی در مسجد امام حسن عسکری (ع) قم اقامه شد. آیت الله سید محمد تقی غضنفری در شهر خوانسار از حدود سال ۱۳۱۰ تا زمان رحلتش ۱۳۵۰ قمری نماز جمعه را اقامه داشته است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی برگزاری نماز جمعه در ایران دوباره رونق یافت. نخستین نماز جمعه در این دوره به امامت آیت الله سید محمود طالقانی^{۴۰} امام خمینی وی را به این سمت انتخاب کرده بود در پنجم مرداد سال ۱۳۵۸ در دانشگاه تهران برگزار شد.

دومین امام جمعه تهران نیز آیت الله منتظری بود که در فاصله‌ی کوتاهی بعد از انتصاب به سمت وی و از امامت جمعه تهران استعفا کرد و آیت الله خامنه‌ای امامت جمعه تهران را بر عهده گرفت.

مردم سایر شهرها نیز تقاضای تعیین امام جمعه کردند. با گسترش اقامه‌ی نماز جمعه در ایران، امام خمینی به پیشنهاد آیت الله خامنه‌ای که در آن زمان رئیس جمهور بود مسئولیت ساهنده و پیگیری مسایل مربوط به نماز جمعه را به مرکزی در قم سپرد و در ۱۳۷۰ حکم آیت الله خامنه‌ای در مقام رهبر جمهوری اسلامی شورایی با عضویت به بن از روحانیان به نام شورای سیاستگذاری/امه‌ی جمعه مسئولیت این کار را بر عهده گرفت.

کتاب حاضر تلاشی است برای شناساندن شایسته و بایسته بزرگانی از این شهر و دیار که هریک از ایشان سرمشق نفوس مستعد قابل

استکمال و موجب ازدیاد بصیرت و تعلیم و تربیت در مسیر ترقی و تعالی و تکامل این جامعه بوده و هستند تا الگویی باشند برای جستارگران کمال در شاخسارهای معارف مختلف اسلامی چنانکه حافظ می فرماید :

عمریست تا من در طلب هر روز گامی می زنم
ست شفاعت هر زمان در نیکنامی می زنم

عرفان رستمی